

FÖRDJUPNING

Konsekvenser av brist på insatsvaror

Näringslivet och i synnerhet industrin har det senaste året varit historiskt positiva i många av de indikatorer som används för att göra prognos för produktionen. Denna optimism har inte slagit igenom fullt ut i den faktiska produktionen (se diagram 60).

I många företag har produktionen hållits tillbaka av brist på insatsvaror under det senaste året. Rysslands invasion av Ukraina och de omfattande och stränga nedstämningarna i Kina under våren 2022 har förvärrat problemen. Denna fördjupning ger en sammanställning över hur situationen med bristen på insatsvaror utvecklats under pandemin. Sentimentsindikatorer för näringslivet och företagens kvartalsrapporter under våren 2022 tyder på att utbudsproblemen fortsätter att orsaka problem för produktionen.

EN SNABB ÅTERHÄMTNING FÖLJDES AV UTBUDSPROBLEM

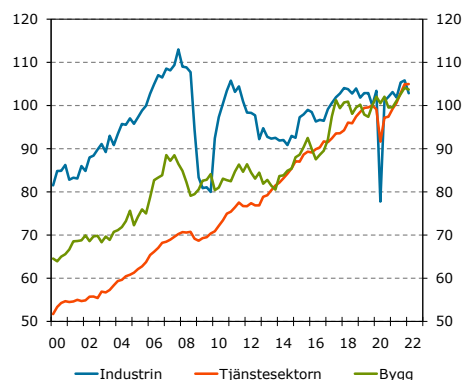
Den svenska ekonomin har återhämtat sig ovanligt snabbt från den lågkonjunktur som följde efter att covid-19 pandemin bröt ut under 2020. Konjunkturinstitutet bedömer att BNP-gapet snabbare har gått över till att bli positivt än efter andra kriser de senaste 30 åren (se diagram 61). Samtidigt har flera företag, framför allt i industrin, haft problem med flaskhalsar i produktionen sedan andra halvan av 2021. Konjunkturinstitutet har i en tidigare fördjupning konstaterat att framför allt industrin stött på större flaskhalsproblem än vad som tidigare varit fallet givet resursutnyttjandet.¹³

Det är både en hög efterfrågan och utbudsproblem som har bidragit till det ansträngda läget i industrin. ECB analyserar i vilken grad ökningarna i leveranstiderna kan härledas till hög efterfrågan eller utbudsproblem.¹⁴ De studerar hur produktions- och leveranstider förändrats i enkäten som ligger till grund för inköpschefsindex (PMI). Både hög efterfrågan och utbudsproblem antas förlänga leveranstiderna, men har olika effekt på produktionen. Utbudsproblem antas bidra till mindre produktion medan hög efterfrågan bidrar till högre produktion. På basis av detta konstaterar ECB att ca en tredjedel av ökningen i leveranstider under 2021 förklaras av utbudsproblem.

¹³ Se fördjupningen "Historiskt snabb konjunkturåterhämtning stöter på tidiga flaskhalsproblem" i *Konjunkturläget*, september 2021.

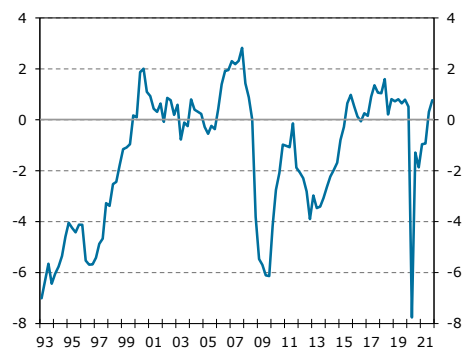
¹⁴ Se Attinasi, B., Mancini och Metelli (2021), "Supply chain disruptions and the effects on the global economy", ECB Economic Bulletin, Issue 8/2021.

Diagram 60 Produktion i näringslivet
Index 2019 kvartal 4=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 BNP-gap till marknadspris
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

IMF gör en grov uppskattning¹⁵ av effekten av utbudsproblemen på den globala industriproduktionen. De finner att utan utbudsproblemen hade industriproduktionen varit 7,5 procent högre under andra halvåret 2021. Givet historisk samvariation med BNP har det haft en negativ effekt motsvarande 2,5 procent av BNP. För Sverige uppskattas effekten på industriproduktionen, och därmed BNP, vara något mindre.

Även Konjunkturbarometern indikerar att de längre leveranstiderna kan ha påverkat produktionen. Industriföretagen har under 2021 trots att man ska kunna öka produktionen nästkommande tre månader men förväntningarna har inte kunnat realiseras i samma utsträckning (se diagram 62).

Federal Reserve Bank of New York har tagit fram ett globalt index för att följa hur ansträngda de globala värdekedjorna är.¹⁶ Detta index har minskat något sedan toppnivåerna i slutet av 2021 men befinner sig fortsatt på en historiskt sett mycket hög nivå (se diagram 63).

Rysslands invasion av Ukraina skapar ytterligare leveransproblem

Rysslands invasion av Ukraina har skapat ytterligare störningar i de globala värdekedjorna. Bland annat har sanktioner mot Ryssland och ryska motreaktioner, samt västerländska företags självpåtagna avståndstagande mot Ryssland ytterligare försämrat flödena i de globala leveranskedjorna. När fler företag undviker transporter genom ryskt territorium riskerar det både att öka leveranstiderna och transportkostnaderna för flyg- och järnvägs-transport från Kina.

Sverige har inget stort direkt handelsutbyte med vare sig Ryssland eller Ukraina sett till den totala handelsvolymen. Däremot har vissa branscher en större indirekt exponering. Till exempel är Ryssland och Ukraina exportörer av palladium respektive neon, vilka är viktiga för produktionen av halvledare. Bristen på halvledare fortplantar sig till andra delar av ekonomin. För många företag i motorfordonsindustrin har bristen på halvledare under pandemin tidvis lett till att produktionen stoppats helt.

Omfattande nedstängningar i Kina

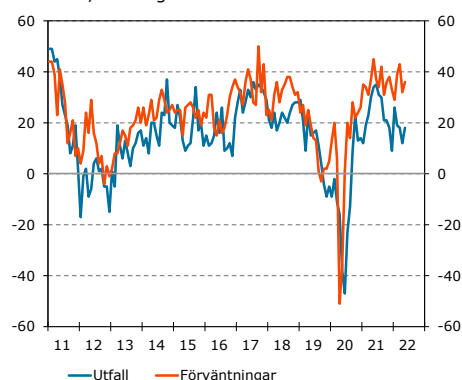
Till skillnad mot flertalet andra länder håller Kina fast vid sin nolltolerans mot covid-19 (se diagram 64). Det har ytterligare

¹⁵ Uppskattad utifrån historisk korrelation mellan BNP och produktionen i tillverkningsindustrin.

¹⁶ Federal Reserve Bank of New York (2022), "Global Supply Chain Pressure Index", <https://www.newyorkfed.org/research/gscpi.html> [2022-06-17]

Diagram 62 Produktionsvolym i tillverkningsindustrin

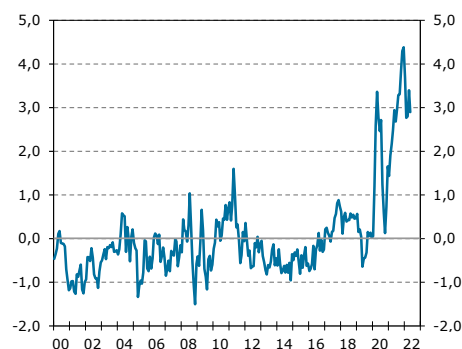
Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Stress i globala värdekedjor

Standardiserade avvikelser från medelvärde, månadsvärden

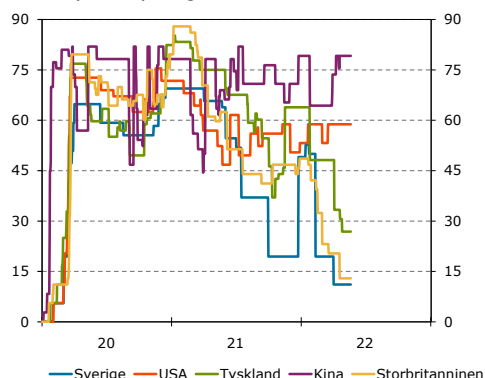

Anm. Se [New York FED](#) för en närmare beskrivning av måttet.

Källor: Federal Reserve Bank of New York och Macrobond.

Diagram 64 Stringensindex för smittspridningsåtgärder

Index (0–100), dagsvärden

Källa: Oxford COVID-19 Government Response Tracker.

minskat tillgången till insatsvaror från Kina, när landet infört omfattande nedstängningar under våren 2022. Shanghai, som är hem till världens största hamn, har varit föremål för omfattande nedstängningsåtgärder under våren 2022. Trots detta har arbetet i hamnen kunnat fortsätta. Däremot har landtransporterna till och från hamnen varit ett stort problem på grund av testningskrav och karantänåtgärder.¹⁷ Effekten från nedstängningarna kommer att påverka de svenska beställarna med viss fördröjning på grund av tiden det tar att transportera varorna till Sverige. Det innebär att problemen med brist på insatsvaror i Sverige lär öka i omfattning från juni och framåt.

Utbudsproblemen förvärras

Kriget i Ukraina och nedstängningarna i Kina verkar ha bidragit till att kyla ner företagens syn på både nuläget och framtiden.

Konjunkturinstitutet konstaterade i september 2021 att konjunkturåterhämtningen efter pandemin gått snabbt men att företagen tidigt stött på flaskhalsproblem.¹⁸ Enligt svenska inköpschefer (PMI) bromsade den positiva utvecklingen i industrin in under det andra halvåret 2021 och inledningen av 2022. I Konjunkturbarometerns konfidensindikator för industrin syns inte motsvarande inbromsning (se diagram 65). Konfidensindikatorn hålls upp av att företagen tycker att lagren är för små. Normalt tolkar Konjunkturinstitutet det som ett tecken på hög efterfrågan. Det är dock troligt att små lager i dagsläget även beror på problem med leveranser snarare än endast en hög efterfrågan. Nedgången i PMI började under det andra kvartalet 2021 vilket sammanfaller med flera större produktionsstopp inom industrin på grund av utbudsproblemen.

I Sverige har leverantörernas leveranstider enligt PMI fortsatt att öka under våren 2022 (se diagram 66).¹⁹ Frågan i PMI är utformad så att läget under innevarande månad jämförs med läget månaden innan. En lång period av höga nivåer på indexet innebär att leveranstiderna blir allt längre. Att indexet fallit tillbaka under 2022, men fortfarande överstiger 50, indikerar därmed att leveranstiderna för många företag fortsatt öka än mer.

Långa leveranstider skulle kunna tas som ett tecken på fortsatta utbudspå problem. Konjunkturbarometern har ingen motsvarande fråga om leveranstider. Däremot indikerar både industri-

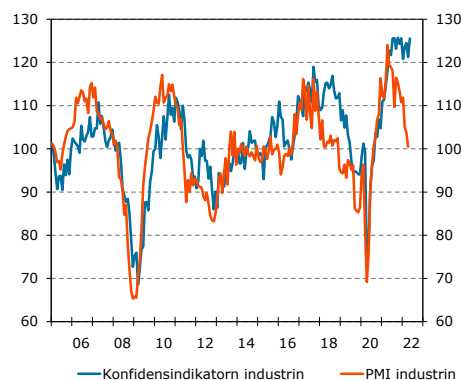
¹⁷ Maersk (2022), "Maersk Asia Pacific market update (April 2022)", <https://www.maersk.com/news/articles/2022/04/27/asia-pacific-market-update-april> [2022-06-17]

¹⁸ Se fördjupningen "Historiskt snabb konjunkturåterhämtning stöter på tidiga flaskhalsproblem" i *Konjunkturläget*, september 2021.

¹⁹ PMI är ett diffusionsindex. Skulle alla svara oförändrat skulle indexet bli 50.

Diagram 65 Konfidensindikatorn och PMI för industrin

Standardiserade månadsvärden

Källor: Swedbank och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Leverantörernas leveranstider i industrin, inköpschefsindex

Index, säsongrensade månadsvärden

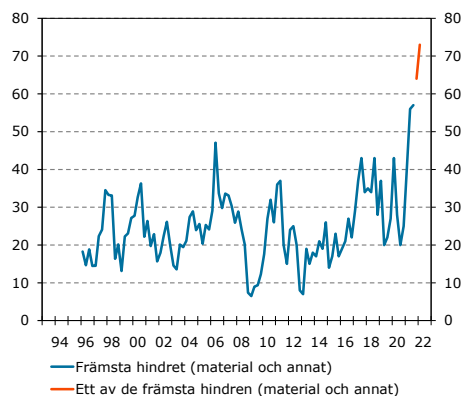
Källor: Silf och Swedbank.

och byggföretagen att brist på material har blivit ett stort hinder mot att öka produktionen. Det finns tyvärr ett tidsseriebrott mellan tredje och fjärde kvartalet 2021 på grund av en förändring i frågeställningen,²⁰ vilket försvårar analysen. Problemen är utbredda inom industrin, och en liten försämring kan skönjas under första kvartalet 2022 (se diagram 67). I byggindustrin är problemen inte lika utbredda men trenden är klart uppgående (se diagram 68).

EFFEKTER PÅ SVENSK PRODUKTION

Motorfordonsindustrin har varit särskilt svårt drabbad av utbudsproblemen, framför allt vad gäller bristen på halvledare, och produktionen har inte kunnat möta den starka efterfrågan som funnits under 2021 (se fördjupningsrutan ”Hög importandel i fordonsindustrin”). Flera andra branscher inom tillverkningsindustrin har rapporterat om brist på insatsvaror och även inom byggbranschen har leveransproblem påverkat produktionen. Tidigare fanns det indikationer från företagen om att problemen med halvledare skulle börja lösas under sommaren 2022 och att produktionen därefter skulle återgå till det normala. Problemen har dock kvarstått och leveranstiderna har fortsatt att öka samtidigt som fler företag rapporterat att brist på insatsvaror är ett av de främsta hindren mot att öka produktionen. Givet detta ser det ut som att problemen kommer att bestå under resten av 2022 för att därefter gradvis börja lätta under inledningen av nästa år.

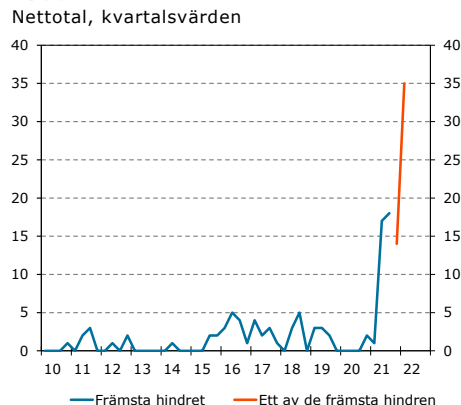
Diagram 67 Hinder mot ökad produktion, materialbrist i industrin
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Frågan gick från en envalsfråga till en flervalsfråga mellan det tredje och fjärde kvartalet 2021. Svartalternativen byttes även det tredje kvartalet 2021. Därför har materialbrist och andra faktorer lagts ihop.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 68 Hinder mot ökad produktion, materialbrist i byggbranschen
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Frågan gick från en envalsfråga till en flervalsfråga mellan det tredje och fjärde kvartalet 2021.

Källa: Konjunkturinstitutet.

²⁰ Frågan gick från en envalsfråga (främsta hindret) till en flervalsfråga (hinder mot ökad produktion).